

Greening Household Behaviour: The Role of Public Policy

Summary in Czech

Podpora ekologického chování domácností: role veřejné politiky

Přehled v českém jazyce

- Vzorce spotřeby a chování domácností mají zásadní vliv na zásoby přírodních zdrojů a kvalitu životního prostředí. Proto zavedly vlády širokou škálu opatření, která mají za cíl přimět lidi, aby brali vliv na životní prostředí v úvahu při svých nákupech a v praktickém životě. Mezi iniciativy z poslední doby patří postupné vyřazování klasických žárovek, zavedení štítků energetické výkonnosti pro domácnosti a zavádění daňových pobídek k nákupu vozidel na alternativní paliva.
- Zatímco vlády propagují strategie pro povzbuzení ekologicky udržitelnějších vzorců spotřeby, nabízí tento nový průzkum domácností provedený OECD pochopení toho, co skutečně funguje a jaké faktory ovlivňují lidské chování. Studie se zaměřuje na pět oblastí: spotřebu vody a spotřebu energie v domácnostech, používané druhy osobní přepravy, spotřebu organických potravin a produkci a recyklaci odpadů.
- Tato publikace představuje hlavní výsledky, které vzešly z analýzy odpovědí v průzkumu, a politické implikace těchto zjištění. Vychází z odpovědí více než 10 000 domácností v deseti zemích OECD: Austrálii, Kanadě, České republice, Francii, Itálii, Koreji, Mexiku, Nizozemí, Norsku a Švédsku.

Klíčem je zavést správné ekonomické pobídky

Závěry výzkumu potvrzují důležitost zavádění správných pobídek, které podporují změnu chování. Výzkum ukazuje, že pobídky založené na ceně povzbuzují úsporu energie a vody. Například domácnosti, které platí svoji spotřebu na základě objemu, spotřebují přibližně o 20 % méně vody než domácnosti, které za spotřebu neplatí. Kromě toho je u nich pravděpodobnější, že si nechají nainstalovat zařízení s nízkou spotřebou vody. Podobně také zpoplatnění směsného odpadu produkovaného domácnostmi zvyšuje objem recyklovaného odpadu. Stejně tak se zjistilo, že vyšší ceny pohonných hmot snižují počet vlastněných automobilů a jejich používání, což potvrzuje výsledky předchozích studií.

Kromě toho bylo prokázáno, že vliv zpoplatnění spotřeby na základě objemu spočívá zčásti v informační hodnotě – je pro domácnosti ukazatelem jejich spotřeby. Odpovědi získané při průzkumu skutečně ukazují nedostatek znalostí respondentů o jejich skutečné spotřebě vody a elektřiny, není-li spotřeba měřena na úrovni domácností. Prostý fakt měření a zavedení plateb za používání zdrojů souvisejících se životním prostředím má vliv na rozhodování lidí, a to i v případě, že jde o cenu velmi nízkou. To naznačuje, že kampaně poslední doby, v jejichž rámci spotřebitelé dostávali informace prostřednictvím nainstalovaných inteligentních měřáků zobrazujících přesné informace o spotřebě energie v domácnosti v reálném čase, ovlivňují do jisté míry rozhodování domácností, a to i při nízkých cenách.

Obecně řečeno, výsledky výzkumu naznačují, že chceme-li snížit emise a šetřit přírodní zdroje, je nezbytné zavádět opatření založená na zpoplatnění a změnit relativní ceny (za elektřinu, vodu, pohonné hmoty či služby likvidace odpadu).

Důležitou podpůrnou roli hrají informace a výchova

Výsledky výzkumu ukazují, že kromě zásadní role, kterou hrají opatření založená na cenách, mohou hrát podstatnou podpůrnou roli pro vyvolání změn na straně poptávky i „měkkí“ nástroje založené na poskytování informací spotřebitelům a na veřejné osvětě. Získané výsledky ukazují, že role „měkkých“ opatření je významnější, než se tvrdilo při dřívějším posuzování politických nástrojů.

Studie věnuje zvláštní pozornost roli ekologického povědomí, zájmu domácností o životní prostředí a vlivům obou těchto faktorů na rozhodování. Respondenti, kteří vyjádřili zvláštní starost o životní prostředí ve srovnání s jinými problémy, s větší pravděpodobností přejímají praktiky a provádějí investice, jež snižují dopady na životní prostředí. Ekologické povědomí je například hlavní motivací úsporného chování, pokud jde o spotřebu vody, a snižuje pravděpodobnost vlastnictví automobilu. Starost o životní prostředí má také vliv na poptávku po energeticky účinných spotřebičích a energii z obnovitelných zdrojů, ale také na míru recyklace odpadů a rozhodnutí pro konzumaci organických potravin. V některých případech mohou být tyto vlivy nepřímé. Výsledky výzkumu například ukazují, že starost o množství produkovaného pevného odpadu má negativní vliv na pravděpodobnost pití lahvované vody.

To ukazuje, že důležitým úkolem vlád by měla být podpora informačních kampaní s cílem zvýšit ekologické povědomí lidí a vyvolat změny v jejich chování. Vyšší povědomí o dopadech různé míry spotřeby na životní prostředí může také zvýšit politickou přijatelnost těchto politik a usnadnit jejich implementaci. Po jejich zavedení pak mohou být nižší i náklady na jejich vymáhání, protože budou s větší pravděpodobností domácnostmi přijímány jako oprávněné.

Kromě vlivu povědomí a zájmu respondentů o ekologické problémy zdůrazňuje tato práce také roli sociálních a ekologických norem z obecnějšího hlediska. Politiky mohou mít vliv na naše normy, například na to, jak vnímáme ekologické dobro, které má být chráněno vládními opatřeními. Je to dobře vidět v případě ochoty domácností platit za recyklační program. Výsledky ukazují, že vnitřní motivace, jako je například smysl pro občanskou povinnost, hraje při vysvětlování naší snahy o recyklaci významnou roli. Tvůrci těchto politik tedy musí vzít v úvahu vliv různých politických opatření na základní normy jednotlivců. Bylo by užitečné dále pracovat na vztahu mezi normami, politickými nástroji a rozhodováním domácností.

I v případě, že se spotřebitelé zajímají o ekologické dopady svých rozhodnutí při nakupování a mají výrazně proekologické normy, nemusí mít přístup k informacím, které by potřebovali, aby se mohli zachovat správně. Výsledky výzkumu také zdůrazňují užitečnost poskytování informací o charakteristikách produktů zákazníkům tak,

aby se tito mohli informovaně rozhodovat. Ekoštitky musí být jasné a srozumitelné, aby byly účinné, a opatření podporující snadnou identifikaci a porozumění ekoštitkům pak budou pravděpodobně účinnější. Pro jejich účinnost je také klíčová důvěra v poskytované informace (a zdroj těchto informací).

Štitky se kromě toho zejména ukázaly jako účinné tehdy, pokud uvádějí jak „veřejný“, tak i „soukromý“ přínos. Lidé budou na ekoštitky reagovat s větší pravděpodobností tehdy, bude-li přínos pro životní prostředí spojen s bezprostřednějším osobním přínosem pro spotřebitele, například s nižšími účty za energii v důsledku úspornějšího chování. Dalším příkladem je přínos pro osobní zdraví, který si mnoho respondentů spojuje s konzumací organických potravin. Ekoštitky by mohly využívat potenciál pro tento soukromý přínos ve větší míře, zejména proto, že ochota lidí platit za vyšší kvalitu životního prostředí je často omezená.

Snaha na straně dodávky jako doplněk opatření na straně poptávky

Zatímco poptávka domácností po ekologické kvalitě se podporuje prostřednictvím cen a klíčovou záležitostí jsou informace, dodávka veřejných služeb pro domácnosti souvisejících se životním prostředím může být důležitým doplňkem. Přirozeně záleží i na opatřeních, jako jsou sběrné služby pro recyklovatelné materiály, poskytování veřejné přepravy a charakteristika dodávky elektřiny. Výsledky skutečně ukazují, že opatření na straně poptávky mají obvykle větší vliv na individuální chování, jsou-li implementována v kombinaci s investicemi do služeb souvisejících s ochranou životního prostředí. Výsledky výzkumu například potvrzují fakt, že dostupnost veřejné dopravy má vliv na počet automobilů mezi lidmi a počet kilometrů ujetých autem. Dále se zjistilo, že dostupnost a kvalita sběrných služeb pro recyklovatelný odpad zvyšuje ochotu a intenzitu třídění odpadů a míra třídění je nejvyšší tehdy, mají-li domácnosti k dispozici podomní sběrnou službu.

Je ale třeba vzít v úvahu náklady spojené s poskytováním takové infrastruktury. Například využití veřejné dopravy podstatně vzrůstá, je-li nejbližší zastávka ve vzdálenosti do pěti minut od bydliště dané osoby. Zhušťování veřejné dopravy do takové míry ovšem může být nadměrně nákladné. Pokud jde o oblast odpadů, je sice klasický systém vyhazování odpadu z hlediska míry třídění zřejmě méně efektivní než systém podomních sběrných služeb, ale poskytování takových služeb by pravděpodobně bylo mnohem nákladnější.

Výsledky výzkumu ukazují, že vlády se nejspíše budou muset spolehnout zejména na opatření na straně dodávky v těch oblastech, kde je ekologicky prospěšné rozhodování motivováno poptávkou domácností jen slabě. Lidé nejsou například ochotni platit příliš mnoho za používání „zelené“ energie, jako je elektřina z větrných nebo solárních elektráren, namísto energie z konvenčních zdrojů. To odpovídá výsledkům dřívějších studií. Skutečně platí, že jen poměrně málo domácností je ochotno kvůli používání zelené energie zvýšit běžný účet za elektřinu o více než 5 % a téměř polovina domácností není ochotna platit nic. Podobně lidé nechtějí platit podstatně vyšší ceny za konzumaci organických potravin ve srovnání s konvenčními substituty – obvykle je to méně než 15 % lidí. Celkově platí, že 30 % respondentů není ochotno utratit za organické potraviny cokoli navíc oproti běžným nákladům.

Z toho plyne, že základní poptávka domácností po ekologické kvalitě bude pravděpodobně pro dosažení ambiciózních politických cílů nedostatečná. Kromě toho, budou-li existovat při zavádění opatření, která dostatečně zvyšují cenu ekologicky škodlivého chování a spotřeby, významná politická omezení, budou muset sehrát významnou podpůrnou roli opatření na straně dodávky.

Použití kombinace nástrojů podporujících změny chování

Výsledky výzkumu poskytují užitečnou znalost podmínek, za kterých může být nezbytné použít kombinaci různých nástrojů, aby bylo možné zvýšit účinnost a efektivitu politik. Výše již bylo popsáno kombinované použití tržních nástrojů, politik založených na informacích a opatření na straně dodávky.

Kromě toho je při implementaci politických balíčků zaměřených na změnu chování domácností velmi důležité vzít v úvahu fakt, že domácnosti se možná přizpůsobí až po uplynutí dlouhého časového období. Uvážení této opožděné odezvy na cenové pobídky je důležité zejména při řešení určitých ekologických problémů, u kterých je potřeba ovlivňována rozhodováním v souvislosti s investicemi do kapitálového zboží (například spotřebiče nebo vozidla) nebo dokonce místem a charakterem bydliště. Krátkodobá odezva může být omezená, dokud domácnosti nezmění své zásoby zboží dlouhodobé spotřeby a životní styl; různá opatření mohou znamenat pobídky v různých okamžicích

rozhodování. Některá opatření (ceny) mají větší vliv na spotřebu, zatímco jiná (štitky) ovlivňují především rozhodování o investicích. To zřetelně ukazuje, jak se jednotlivé nástroje mohou užitečně doplňovat.

V jiných případech může být účinné, pokud tvůrci politiky zavedou doplňková politická opatření tam, kde tržní bariéry a selhání trhu potlačují určité typy investic, které snižují negativní dopady na životní prostředí. Například přínos investic do zateplení bude pravděpodobně mnohem menší pro osoby bydlící v nájmu než pro osoby žijící ve vlastních nemovitostech. Majitelé pronajímáných nemovitostí budou mít menší motivaci provádět takové investice, protože tyto investice budou výhodné pro nájemníky, kteří budou platit méně za energii. Podobně nájemníci budou málo motivováni investovat do nemovitosti, která jim nepatří, zejména pokud v ní neplánují bydlet po dlouhou dobu. Vládní intervence do trhu s nemovitostmi mohou tyto překážky zmenšit, ale musí být navrženy s opatrností.

Pochopení rozmanitosti a zaměření na konkrétní skupiny

Výsledky výzkumu ukazují podstatnou rozmanitost ekologického chování a odezvy na politická opatření v různých segmentech populace. Například odezva na politiku likvidace odpadů se liší v závislosti na tom, zda domácnost žije ve venkovském nebo městském prostředí, stejně jako na typu bydlení. V mnoha případech tyto odlišnosti odrážejí rozdíly v nákladech a preferencích mezi jednotlivými segmenty populace a nemusí být z hlediska dané politiky přímo relevantní. Při posuzování účinnosti zacílení je třeba mít na paměti zejména náklady s tímto zacílením spojené. V některých případech není přínos dostatečně velký, aby ospravedlnil dodatečné náklady.

Výsledky výzkumu nicméně přinesly některá užitečná zjištění, pokud jde o identifikaci konkrétních skupin, na které by se měly zaměřit informační a propagační kampaně. K definování jednotlivých segmentů populace, u nichž budou politiky pravděpodobně nejúčinnější, lze použít demografické a socioekonomické charakteristiky (věk, vzdělání a podobně). Například informační kampaně s cílem změnit volbu osobní přepravy budou nejúčinnější tehdy, budou-li zacíleny na skupiny, které více využívají automobil: muže, osoby ve středním věku a osoby s vyššími příjmy a vzděláním. Studie nakonec zdůrazňuje významnou podpůrnou roli, kterou mohou sehrát i jiné než ekologické politiky, například opatření týkající se přerozdělování státních příjmů, jejichž cílem je řešit problémy s distribucí prostředků, nebo politika bydlení.

Kromě toho bude mít mnoho ekologických politik pravděpodobně nepříznivý vliv na rozložení prostředků; výzkum v tomto směru předkládá důkazy, zejména pokud jde o spotřebu vody v domácnostech. Domácnosti s nízkými příjmy budou pravděpodobně nejvíce zasaženy zvýšením poplatků za vodu, protože utrácejí za spotřebovanou vodu z poměrného hlediska více než dvojnásobek útraty domácností s vysokými příjmy. Při zavádění opatření, která mají řešit případné nerovnosti mezi jednotlivými příjmovými skupinami, musí tvůrci politik zajistit, aby nebyla ohrožena ekonomická účinnost a ekologická efektivita dané politiky.

Vlády věnují stále větší pozornost analýze ekologické politiky na straně poptávky; řeší se problémy jako zavádění ekologických inovací v domácnostech. Další průzkum domácností OECD (OECD Household Survey) bude proveden v roce 2011 a jeho cílem bude identifikovat změny v postojích a chování lidí vzhledem k životnímu prostředí a zkoumat způsoby, jak propagovat ekologický růst a rozvoj ekonomiky s nízkou produkcí uhlíku.

© OECD

Tento přehled není oficiálním překladem OECD. OECD-oversettelse.

Reprodukce tohoto přehledu je povolena, jsou-li uvedena autorská práva OECD a název původní publikace.

Vícejazyčné přehledy jsou překlady výtahů z publikací OECD původně publikovaných v angličtině a francouzštině.

Jsou zdarma k dispozici v internetovém knihkupectví OECD www.oecd.org/bookshop

Další informace vám poskytne Odbor pro legislativu a překlady při OECD, Ředitelství pro veřejné záležitosti a komunikaci rights@oecd.org , fax: +33 (0)1 45 24 99 30.

OECD Rights and Translation unit (PAC)

2 rue André-Pascal, 75116

Paris, France

Navštivte naši internetovou stránku www.oecd.org/rights/

